

ELS NOMS POPULARS DELS BOLETS A ANDORRA

M. NIELL ¹ i J. GIRBAL ²

¹ Departament de Biologia Vegetal, Unitat de Botànica, Universitat de Barcelona. Diagonal 645, 08028 Barcelona.
mniell@ub.edu

² Departament de Biologia Animal, Biologia Vegetal i Ecologia, Unitat de Botànica, Universitat Autònoma de Barcelona.
Edifici C, 08193, Cerdanyola del Vallès (Barcelona). josep.girbal@uab.es

RESUM. Els noms populars dels bolets a Andorra Es presenta una catàleg dels noms populars dels bolets que han estat recollits a Andorra durant l'any 2005 i començaments del 2006. El mostreig de camp s'ha centrat en les parròquies més occidentals. Hem recollit 82 noms populars, que corresponen a 39 espècies o grups d'espècies identificats amb el seu nom científic.

Paraules clau: noms populars dels bolets, Andorra, Pirineus, etnomicologia, lexicografia, fongs

SUMMARY. The traditional Andorran names of the mushrooms and toadstools. This is a catalogue of the traditional Andorran names of the toadstools compiled throughout 2005 and in early 2006. The field work has been carried out in the westernmost parishes of the country. 82 popular names belonging to 39 species or species groups have been recorded.

Key words: mushroom popular names, Andorra, Pyrenees, ethnomycology, lexicography, fungi

INTRODUCCIÓ

Els estudis d'etnomicologia a la Península Ibèrica són bastant escassos malgrat l'existència de dues àrees profundament micòfiles, com són l'àrea cultural basca i l'àrea cultural catalana. A l'estat espanyol els estudis més significatius sobre la micofília/micofòbia del país són els publicats per GARCIA-ROLLÁN (1989), on fa un estudi de tot l'Estat, sense incloure-hi Navarra, i FERICGLA (1991), centrat a Catalunya. Darrerament, a Catalunya han aparegut diverses obres de divulgació que fan esment dels usos tradicionals dels bolets, com són els llibres de BALLARÀ et al (2004) i VIDAL et al (1996). A l'inici de qualsevol estudi sobre l'etnomicologia, el primer que ens hem de proposar és esbrinar quines són les espècies que la gent coneix. Per aquest motiu, és imprescindible un coneixement dels noms populars i poder-los referir a les espècies científiques que s'hi corresponen. Pel que fa als noms populars dels bolets en llengua catalana l'obra de referència és el llibre de MASCLANS (1981). Recentment comptem amb la pàgina web d'Enric GRÀCIA.

METODOLOGIA

En aquest primer treball, ens hem centrat en la part més occidental d'Andorra, que inclou les parròquies de Sant Julià, Andorra la Vella, la Massana i Ordino. Per a realitzar el recull dels noms populars dels bolets es van entrevistar diverses persones d'edat compresa entre els 50-80 anys d'edat, de sexe masculí o femení. Per tal d'ajudar a la identificació de les espècies, les entrevistes es van acompanyar amb bolets acabats de recollir; en els casos en que això no va ser possible, les entrevistes es van acompanyar amb les làmines de la *Societat Catalana de Micologia* i els llibres: *Setas para todos* (PALAZON, 2001) i *Bolets de les comarques gironines* (VIDAL et al 1996). L'exposició i les conferències de bolets que es van celebrar a Sant Julià dels dies 15/10/2005 al 18/10/2005 van ser aprofitades per entrar en contacte amb diversos boletaires i experts locals, que ens van proporcionar informació sobre els noms i les espècies més apreciades. La majoria d'aquestes persones pertanyien a la parròquia de Sant Julià.

RESULTATS

S'han recollit 82 noms populars de bolets que corresponen a unes 39 espècies o grups d'espècies, que han estat identificades amb el seu nom científic. En aquesta primera aproximació al coneixement popular, hem trobat que tots els noms dels bolets usats a Andorra també són presents a altres zones de Catalunya, sobretot a les comarques veïnes, com el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell o la Cerdanya. També hem trobat que la parròquia on hem recollit més noms populars de bolets és Sant Julià de Lòria. Aquesta diversitat de noms pot ser una conseqüència d'una major influència catalana, si pensem que la parròquia de Sant Julià és un lloc de pas obligat per a moltes de les persones que entren a Andorra des d'Espanya. A Sant Julià hem recollit diversos noms de bolets, com carbonera i carbonera groga (*Tricholoma portentosum* i *Tricholoma equestre*, respectivament) o xaverniscle, per *Tricholoma portentosum*, que eren desconeguts a pobles més allunyats de la frontera, com a la parròquia d'Ordino. En canvi, aquests noms són comuns a la Seu d'Urgell, on les espècies de *T. portentosum* són comercialitzades amb el nom de xaverniscles al mercat setmanal de la Seu d'Urgell (A. Rocabrana com. pers.). Aquesta és una primera aproximació al coneixement popular dels bolets a Andorra. Caldrien més estudis per esbrinar fins a quin punt poden ser diferents aquests coneixements entre les parròquies més properes a la frontera amb Catalunya i les parròquies de muntanya. De la mateixa manera, cal més treball de camp en els pobles més propers a la frontera amb França si volem veure si aquesta proximitat influeix en el coneixement popular.

CATÀLEG DE NOMS POPULARS

Agulletes (*Hydnum repandum*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria i Andorra la Vella per part d'informants originaris del Berguedà i de l'Alt Urgell, respectivament. Ambdós informants empen conjuntament aquest nom amb el de llegua de bou per a referir-se a la mateixa espècie.

Apagallums (*Macrolepiota procera*).

Només recollit un sol cop a la parròquia de Sant Julià de Lòria per part d'un informant nascut al Berguedà.

Arigany (*Morchella* sp.).

Recollit només en una ocasió a la parròquia de la Massana.

Bolet de bou I (*Suillus luteus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella i La Massana.

Fig. 1. Mapa de les parròquies d'Andorra.

Bolet de bou II (*Tricholoma secc. albobrunneum*).

Només recollit un sol cop a la parròquia de Sant Julià de Lòria per part d'un informant originari del Berguedà.

Bolet de cabra (*Lactarius torminosus*).

Recollit a la Massana.

Bolet de neu (*Hygrophorus marzuolus*).

Només recollit un cop a la parròquia de la Massana.

Bolet de pollancre, bolet de clop (cf. *Agrocybe aegerita*).

El primer nom ha estat recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria i el segon a Andorra la Vella. Ambdues ocasions, els informants eren nascuts a l'Alt Urgell.

Bolet de tinta (*Coprinus* sp.).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria per un informant nascut a l'Alt Urgell, i a la parròquia de la Massana.

Bolet d'ovella (*Tricholoma secc. albobrunneum*).

Recollit a les parròquies d'Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria, per informants nascuts a l'Alt Urgell, i a Ordino.

Bolet de vaca (*Suillus luteus*).

Recollit a la parròquia d'Ordino.

Cama-dolça (*Russula* sp.).

Recollit a la parròquia d'Andorra la Vella emprat per informants nascuts a l'Alt Urgell. És probable que es tracti de *Russula cyanoxantha*, tenint en compte que en indrets de Catalunya aquesta espècie és coneguda amb el nom de ternadolça.

Cama-sec (*Macrolepiota procera*).

Recollit a Andorra la Vella d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Carbonera (*Tricholoma portentosum*).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Carbonera groga (*Tricholoma equestre*).

Recollit a Sant Julià de Lòria d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Carlet (*Hygrophorus russula*).

Recollit a la parròquia de la Massana.

Carrereta (*Marasmius oreades*).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella i a Ordino.

Carrerola (*Marasmius oreades*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella, La Massana i Ordino.

Cep (*Boletus edulis*, *B. aestivalis*, *B. pinophilus*).

Nom molt estès, recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Cogoma (*Macrolepiota procera*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana i Andorra la Vella.

Corn de cabra (*Lactarius torminosus*).

Recollit a la parròquia de la Massana.

Cuagra (*Russula* sp.).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria.

Cualbra (*Russula* sp.).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria.

Fetgets (*Chroogomphus rutilus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria i La Massana, emprat per un informant de l'Alt Urgell.

Fredolic (*Tricholoma terreum*).

Nom molt estès, trobat a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Fredolic gros (*Tricholoma portentosum*).

Nom de només recollit a la parròquia d'Andorra la Vella per informants nascuts a l'Alt Urgell, i a la parròquia de la Massana, la identificació de l'espècie és dubtosa.

Girola (*Cantharellus cibarius*).

Nom francès, però conegut a Ordino i usat a la parròquia de Canillo, on aquest nom sembla designar popularment aquest bolet.

Greixa (*Sparassis crispa*).

Nom molt emprat, conegut a Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino. És un dels bolets més apreciats. Molts boletaires saben que creix a les soques dels pins, on el van a collir cada any.

Groguet (*Tricholoma equestre*).

Només recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria i Andorra la Vella per informants nadius de l'Alt Urgell.

Llenega (*Hygrophorus latitabundus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Llenega grisa (*Hygrophorus agathosmus*).

Recollit a La Massana.

Llenega groga (*Hygrophorus gliocyclus*).

Només recollit a la parròquia de la Massana.

Llengua de bou (*Hydnum repandum*, *H. rufescens*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana i Andorra la Vella. També és conegut amb el nom d'agulletes.

Llengua de bou grisa (*Sarcodon imbricatum*).

Només recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria d'un informant nascut al Berguedà.

Lleterades (*Lactarius* sp.).

Només recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria d'un informant nascut a l'Alt Urgell. Aquest ens indica que són coneguts amb aquest nom tots els rovellons de llet blanca.

Mare del rovelló I (*Chroogomphus rutilus*).

Només recollit a la parròquia de Andorra la Vella.

Mare del rovelló II (*Hypomyces lateritius*).

Recollit un sol cop a la parròquia de la Massana d'un informant nascut a l'Alt Urgell.

Mataparent I (*Amanita muscaria*).

Recollit a la parròquia de Andorra la Vella per part d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Mataparent II (*Boletus* sp.).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria per a designar els bolets del gènere *Boletus* que blavegen.

Mocosa (*Hygrophorus latitabundus*).

Nom molt emprat, recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana i Andorra la Vella i Ordino.

Mocosa blanca (*Hygrophorus eburneus*).

Nom molt emprat, recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Mocosa grisa (*Hygrophorus agathosmus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella, La Massana i Ordino.

Mocosa negra (*Hygrophorus latitabundus*).

Nom molt popular, recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Moixeró, moixeró (*Calocybe gambosa*).

La primera variant del nom ha estat recollida a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino. El nom moixeró prové d'Ordino i només l'ha esmentat un sol informant.

Moixeró de tardor, moixeró de Sant Miquel (*Clitocybe nebularis*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana i Andorra la Vella. El nom de Moixeró de Sant Miquel ha estat recollit a la parròquia d'Andorra la Vella d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Moixeró lila, moixeró violeta, moixeró blau (*Lepista nuda*).

El primer nom ha estat recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria. El nom de moixeró violeta prové de la Massana. El darrer nom ha estat recollit a les parròquies de Sant Julià, La Massana i Andorra la Vella.

Murga, murga marró, murga negra (*Gyromitra esculenta*).

El primer nom ha estat recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella, La Massana i Ordino, el segon Només ha estat recollit un cop a la parròquia d'Andorra la Vella de gent nascuda a l'Alt Urgell. El darrer prové d'Ordino.

Murga d'aigua (*Morchella* sp.).

Recollit a Ordino.

Murga de campana, murga campanuda (*Morchella* sp.).

El primer nom ha estat recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella, La Massana i Ordino. El segon prové de la Massana.

Murga d'orella, (*Disciotis venosa* / *Peziza* sp. / *Otidea* sp.).

El primer nom ha estat recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria d'un informant nascut a l'Alt Urgell.

Murga grisa (*Morchella* sp.).

Recollit a la parròquia d'Andorra la Vella d'informants nascuts a l'Alt Urgell.

Orellanes, aurellanes, aurella (*Disciotis venosa* / *Otidea* sp. / *Peziza* sp.).

El primer nom ha estat recollit a la parròquia de La Massana. El segon d'Ordino i el tercer d'Andorra la Vella, en aquest darrer cas, els informants eren originaris de l'Alt Urgell.

Paloma (*Macrolepiota procera*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, d'un informant del Berguedà, i a la parròquia d'Ordino.

Palomí (*Russula* sp.).

Recollit a les parròquies d'Andorra la Vella, d'un informant de l'Alt Urgell, i d'Ordino.

Pebràs (*Russula delica*, *R. chloroides*, *Lactarius piperatus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, Andorra la Vella, La Massana i Ordino.

Pebrots (*Lactarius piperatus*).

Recollit a la parròquia de La Massana.

Pet de llop (*Lycoperdon* sp.).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Ordino i Andorra la Vella.

Pet de monja (*Lycoperdon* sp.).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria i La Massana.

Pinetell (*Suillus luteus*).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria i Andorra la Vella.

Poagra (*Russula* sp.).

Només recollit a la parròquia d'Ordino.

Pota de perdiu (*Chroogomphus rutilus*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Pota de rata (*Ramaria* sp.).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino. En general no és molt coneguda l'existència de potes rata tòxiques, tot i que hi ha gent que ha patit els efectes purgants d'algunes espècies.

Pota de rata blanca (*Ramaria* cf. *formosa*).

Recollit a les parròquies d'Ordino i La Massana. Els informants indiquen que aquesta espècie produeix diarrees.

Pota de rata coliflor (*Ramaria botrytis*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana i Andorra la Vella.

Rossinyol (*Cantharellus cibarius*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino.

Rovelló (*Lactarius deliciosus*, *L. salmonicolor*).

Recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria, La Massana, Andorra la Vella i Ordino. Al voltant d'aquest bolet hi ha opinions diverses, uns diuen que és poc apreciat, d'altres és el primer que esmenten i que més aprecien.

Rovelló d'avet (*Lactarius salmonicolor*).

Recollit a la parròquia de La Massana.

Rovellona (*Lactarius* del grup *deliciosus* parasitats *Hypomyces lateritius*).

Recollit a la parròquia de Sant Julià de Lòria, La Massana i Ordino.

Tofona, Tofa, Tofines (*Tuber* sp.).

El primer nom ha estat recollit a les parròquies de Sant Julià de Lòria (on també s'ha trobat la variant tofina, d'informants nascuts a l'Alt Urgell) i a Andorra la Vella (on també es coneix la variant tofa, per informants de l'Alt Urgell).

Vaca (*Suillus luteus*).

Només recollit a Ordino.

Xaverniscle, taverniscle, xaverniscola (*Tricholoma portentosum*).

Recollit a les parròquies Sant Julià de Lòria i Andorra la Vella. Desconegut a Ordino. Amb aquest nom és comú a la Seu d'Urgell per a designar i comercialitzar els *Tricholoma portentosum* (A. Rocabrana com. pers.) El nom de xaverniscles o taverniscles ha estat recollit a diversos informants de Sant Julià i un de la Massana.

CATÀLEG DE NOMS CIENTÍFICS-POPULARS

cf. *Agrocybe aegerita*: bolet de pollancre, bolet de clop.

Amanita muscaria: mataparent.

Boletus edulis, *B. aestivalis*, *B. pinophilus*: cep.

Boletus spp.: mataparent.

Calocybe gambosa: moixeró, moixeró.

Cantharellus cibarius: rossinyol, girola.

Chroogomphus rutilus: pota de perdiu, mare del rovelló, fetgets.

Clitocybe nebularis: moixeró de Sant Miquel, moixeró de tardor.

Coprinus sp.: bolet de tinta.

Disciotis venosa / *Peziza* / *Otidea*: orellanes, aurellanes, murga d'orella, murga aurellada.

Gyromitra esculenta: murga, murga marró, murga negra.

Hydnum repandum cf. *Hydnum rufescens*: llengua de bou.

cf. *Hydnum repandum*: agulletes.

Hygrophorus agathosmus: mocosa grisa, llenega grisa.

Hygrophorus eburneus: mocosa blanca.

Hygrophorus gliocyclus: llenega groga.

Hygrophorus latitabundus: mocosa, mocosa negra, llenega.

Hygrophorus marzuolus: bolet de neu.

Hygrophorus russula: carlet.

Hypomyces lateritius sobre *Lactarius* grup *deliciosus*: rovellona, mare del rovelló.

Lactarius deliciosus, *L. salmonicolor*: rovelló.

Lactarius piperatus: pebrot.

Lactarius salmonicolor: rovelló d'avet.

Lactarius sp.: lleterades.

Lactarius torminosus: corn de cabra, bolet de cabra.

Lepista nuda: moixeró blau, moixeró lila, moixeró violeta.

Lycoperdon sp.: pet de llop, llufes de llop, pet de monja.

Macrolepiota procera: cogoma, paloma, apagallums, cama-sec.

Marasmius oreades: carrerola, carrereta.

Morchella sp.: murga campanuda, murga de campana, murga grisa, murga d'aigua, arigany, rabassola.

Ramaria botrytis: pota de rata coliflor.

Ramaria cf. *formosa*: pota de rata blanca.

Ramaria sp.: pota de rata.

Russula delica, *R. chloroides*, *Lactarius piperatus*: pebràs.

Russula sp.: cama-dolça, palomí, poagra, cuagra, cualbra.

Sarcodon imbricatum: llengua de bou grisa.

Sparassis crispa: greixa.

Suillus luteus: bolet de bou, pinetell, bolet de vaca, vaca.

Tricholoma equestre: groguet, carbonera groga.

Tricholoma secc. albobrunneum: bolet d'ovella, bolet de bou.

Tricholoma portentosum: taverniscle, xaverniscle, xaverniscola, fredolic gros, carbonera.

Tricholoma terreum: fredolic.

Tuber sp.: tofa, tofina, tòfona.

AGRAÏMENTS

Aquest treball s'inscriu en el projecte d'estudi de l'etnomicologia d'Andorra, del Centre de Biodiversitat de l'Institut d'Estudis Andorrans.

BIBLIOGRAFIA

- BALLARÀ, J., MERCADAL, O., VALIENTE, P. (2004). *Cerdanya amb bolets. Com són, on trobar-los i com cuinar-los*. Sinopsis Disseny SL. Vilassar de Dalt. (Barcelona).
- FERICGLA, J.M. (1994). *El bolet i la gènesis de les cultures. Gnoms i follets: àmbits culturals forjats per l'Amanita muscaria*. Altafulla. Barcelona. 224pp.
- GARCIA-ROLLÁN, M. (1989). La consommation de champignons en Espagne péninsulaire (milieu rural). *Bull. Soc. Myc. Fr.* 105 (3): 207-226.
- GRÀCIA, E. (2006). <http://www.enricgracia.com/> (*Els noms populars dels bolets*).
- MASCLANS, F. (1981). *Els noms de les plantes als Països Catalans*. Ed. Montblanc-Martin. Granollers.
- PALAZÓN, F. (2001). *Setas para todos*. Piríneo. Huesca. 653.
- SOCIETAT CATALANA DE MICOLOGIA (1982-98). *Bolets de Catalunya*. Barcelona.
- VIDAL, J.M., PÉREZ-DE-GREGORIO, M.À., PUIGVERT, J., CARBÓ, J. & TORRENT, A. (1996). *Bolets de les comarques gironines*. 2a. edició. Caixa de Girona.